

Abordarea supraîndatorării gospodăriilor

Supraîndatorarea continuă să fie o preocupare în Europa. Pentru unele state membre și grupuri de populație se pot observa creșteri recente ale supraîndatorării. Acest raport oferă o imagine de ansamblu a principalelor cauze, factori declanșatori și consecințe ale supraîndatorării gospodăriilor. Totodată, raportul analizează două răspunsuri în materie de politici în UE și în Norvegia: serviciile de consiliere în materie de datorii și procedurile de reglementare a datoriilor.

Contextul politicilor

Supraîndatorarea este atât o cauză, cât și o consecință a sărăciei, a lipsurilor și a excluziunii sociale. Pentru a aborda această problemă, este important să se elaboreze politici care să cuprindă o serie de măsuri de prevenție, de atenuare și de recuperare. Prevenția poate fi abordată, de exemplu, prin reglementarea creditării, cum ar fi directivele UE privind creditele de consum și ipotecare. Poate fi, de asemenea, consolidată prin protecție socială - unul din principiile Pilonului european al drepturilor sociale - reducând șocurile pentru venituri sau cheltuieli cauzate de șomaj sau de probleme de sănătate.

Acest raport analizează serviciile de consiliere în materie de datorii și procedurile de reglementare a datoriilor în UE și în Norvegia. În urma crizei financiare mondiale, în multe state membre există o disponibilitate mai mare a acestor servicii și proceduri, dar și decalaje în ceea ce privește accesul.

Învățând din practicile UE, există o oportunitate la nivel regional, național și la nivelul UE de a elabora politici care să vizeze îndatorarea gospodăriilor.

Principalele constatări

- În 2016, 14 % din populație (UE-28) raporta că nu putea face plăți programate pentru chirie sau credite ipotecare, credite de consum, împrumuturi de la familie sau prieteni ori facturi de utilități sau de telefonie. Această proporție crește la 21 % dacă sunt incluse și persoanele care nu au restanțe, dar care fac față cu greu cheltuielilor.

- Persoanele cu vârsta între 25 și 49 de ani sunt cele mai expuse riscului. Persoanele în vârstă de peste 65 de ani cu datorii excesive se confruntă însă cu probleme financiare mai mari și cu o bunăstare psihică mai redusă.
- În perioada 2017-2018, s-a înregistrat în UE o creștere a restanțelor în rândul părinților singuri expuși riscului de sărăcie.
- Serviciile de consiliere în materie de datorii au devenit mai disponibile și mai accesibile. Cu toate acestea, chiar și în țările cu servicii bine stabilite, există persoane care se confruntă cu probleme de acces la aceste servicii.
- Multe țări au rețele complexe de sprijin și legislație care sunt greu de înțeles și numeroase persoane supraîndatorate nu primesc ajutor adecvat sau nu au acces la proceduri adecvate de reglementare a datoriilor.
- În unele țări, serviciile de consiliere în materie de datorii lipsesc sau au o capacitate, o acoperire sau un domeniu de aplicare deosebit de limitate: de exemplu, în Bulgaria, Croația, Cipru, Estonia, Italia, Lituania, Malta, România, Slovenia.
- În ansamblu, statele membre au o abordare uniformă în ceea ce privește stabilirea procedurilor de reglementare a datoriilor, pentru a oferi o soluție de ieșire din supraîndatorare. În urmă se află Malta și, într-o măsură mai mică, Bulgaria.
- Deși abordarea statelor membre în ceea ce privește stabilirea procedurilor este uniformă, există diferențe semnificative între statele membre în legătură cu accesibilitatea și soluțiile oferite.

Indicatori pentru elaborarea de politici

- Dacă nu este tratată corespunzător și în timp util, îndatorarea excesivă poate avea consecințe negative pentru persoanele afectate, gospodării și societate. Printre problemele rezultate din supraîndatorare se pot număra probleme de sănătate fizică și psihică, șomaj și inactivitate.

- De la criza financiară mondială din 2007, multe țări și-au consolidat răspunsurile instituționale la supraîndatorare. Factorii de decizie nu ar trebui să aștepte o altă criză pentru a aduce mai multe îmbunătățiri.
- Reglementarea creditării este esențială, reducând stimulentele acordate persoanelor care-și asumă angajamente pe care nu le pot onora sau tipuri mai mici și diferite de angajamente nereglementate prin directivele UE privind creditele de consum și ipotecare. Factorii de decizie ar trebui să ia în considerare taxele de administrare și penalitățile, precum și ratele dobânzii.
- Deși factorii de decizie se axează adesea pe creanțele ipotecare sau pe datoriile consumatorilor la instituții financiare, pentru grupurile cu venituri mici, problemele de datorii sunt legate adesea de neplata facturilor de utilități sau de telefon, a chiriei, a impozitelor sau amenzilor, a datoriilor la prieteni sau a costurilor cu asistența medicală. Factorii de decizie interesați de intervenția timpurie nu ar trebui să neglijeze acest aspect.
- Este adesea dificil pentru lucrătorii independenți să separe datoriile private de cele profesionale. În procedurile judiciare și în consilierea în materie de datorii ar trebui să se țină seama de această problemă, cu atât mai mult cu cât în unele state membre numărul persoanelor care desfășoară o activitate independentă este în creștere.

Servicii de consiliere în materie de datorii

- Serviciile de consiliere în materie de datorii ar trebui să urmeze standardele de calitate și să aibă consilieri bine pregătiți. Ar trebui să construiască relații de încredere cu debitorii pentru a înțelege situația gospodăriei și a căuta soluții, precum și pentru a fi considerate un partener de încredere de către creditorii și autoritățile.
- O parte importantă a intervenției timpurii este conștientizarea opțiunilor de sprijin. Printre mijloacele de conștientizare se pot număra partenerii sociali care distribuie informații despre concedierile iminente, creditorii care trimit înștiințări de plată, serviciile publice (de exemplu, oficiile de ocupare a forței de muncă, furnizorii de servicii de asistență medicală primară) și autoritățile care răspund la cererile de ștergere a datoriilor.
- Este posibil ca răspunsurile strict juridice la îndatorarea excesivă să nu-i trateze cauzele inerente și să ducă la reparația problemei. Acest risc există în țările în care principalul serviciu de asistență este consultanța juridică gratuită sau în care procedurile de reglementare a datoriilor sunt mai accesibile, iar consilierea în materie de datorii se concentrează pe facilitarea accesului la aceste proceduri și a efectuării lor.
- Consilierea în materie de datorii, cu o perspectivă financiară îngustă, nu poate oferi o soluție durabilă dacă nu tratează cauzele profunde ale problemei. Dacă consilierii în materie de datorii sunt asistenți sociali, este posibil ca expertiza juridică și financiară să lipsească. Aceste lacune de expertiză pot fi compensate prin cooperarea cu furnizori de servicii de specialitate.
- Serviciile de consiliere în materie de datorii pot evita necesitatea de a recurge la proceduri de reglementare a datoriilor, care implică adesea o perioadă lungă de privațiuni pentru gospodărie și costuri semnificative pentru sistem.

Proceduri de reglementare a datoriilor

- Pentru a oferi o soluționare, procedurile de reglementare a datoriilor nu ar trebui să fie prea lungi. În majoritatea statelor membre, procedurile nu durează mai mult de cinci ani. Timpul necesar pentru demararea procedurii nu ar trebui subestimat. Factorii de decizie pot răspunde preocupărilor legate de abuzuri, diferențiind tipurile de proceduri de reglementare a datoriilor.
- Complexitatea administrativă a procedurilor de reglementare a datoriilor ar trebui să fie minimă. Dacă reușita cererilor și parcurgerea procedurii necesită un sprijin semnificativ, ele riscă să fie inegale și nelociale.
- În timpul procedurii de reglementare a datoriilor lipsesc adesea stimulentele de maximizare a venitului și de găsire a unui loc de muncă. Îmbunătățirea stimulentei ar trebui să prevină munca nedeclarată, să permită o posibilitate de mărire a rambursărilor și să îmbunătățească perspectivele gospodăriei supraîndatorate.
- Ca să ducă la un nou început, reglementarea datoriilor ar trebui să acopere majoritatea datoriilor (și să nu excludă, de exemplu, datoriile fiscale). Debitorul ar trebui scos din registre, atât publice, cât și de la creditorii.
- Este necesar să se ia măsuri la nivelul UE cu privire la procedurile de reglementare a datoriilor, pentru a asigura disponibilitatea lor, a permite țărilor să învețe din practicile altor țări, a evita problemele de acces (inclusiv taxele în avans) și a garanta persoanelor vizate de aceste proceduri un nivel de bunăstare (inclusiv un anumit grad de protecție a locuinței personale).

Informații suplimentare

Raportul *Abordarea supraîndatorării gospodăriilor* este disponibil la adresa: <http://eurofound.link/ef19044>

Director de cercetare: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu